

מפת הדרכים והמצב האזורי

אלוף (מיל) דוד עברי

מהכיבוש המהיר של עירק. כוחות אמריקנים חונים לאורך גבולה הדרומי של אירן. האוזן האמריקנית פקוחה ורגישה יותר. האירנים מחויבים בהסתרת מהלכים בטחוניים ובעיקר בהסתרת מהלכים התומכים בארגוני טרור. מכאן השלכה גם על הסיוע האירני לחיזבאללה בלבנון. העם האירני יכול להעיז להפגין מול הממשל האירני יותר מאשר ללא נוכחות אמריקנית באזור, אפילו ללא סיוע ישיר אמריקני, זאת מתוך הערכה שהממשל האירני ימנע מפעולות דיכוי דרסטיות בזמן שנמצאים כוחות אמריקניים בעירק.

המפרץ הפרסי הינו כיום יותר מפרץ אמריקני מאשר פרסי, והמשמעות לכך חשובה ביותר. הפקוח האמריקני על יצוא הנפט מהאזור התייעל עשרות מונים. ובהמשך אף תהיה לאמריקנים השפעה על מחירי הנפט העולמי דרך שליטה בתפוקה וביצוא הנפט העירקי. אם השפעה זו תנוצל בהקדם תוכל ארה"ב להשפיע על הורדת מחירי הנפט בעולם ובכך להאיץ את שיפור כלכלת ארה"ב לקראת שנת הבחירות ושיפור בכלכלה המערבית בכלל.

לראשונה מוצאת את עצמה סוריה מוקפת משלושה כיוונים בכוחות שאינם ידידותיים. בצפון, תורכיה אשר לה חכך היסטורי עם סוריה בנושאי שטחים ומים, ועדיין לא נפתר אם כי נרגע ב-4 השנים האחרונות. בעירק שוהים כוחות אמריקנים ומנתקים את סוריה מקשר לאירן. בדרום ישראל וירדן, אשר גם היא איננה מידידותיה המובהקות של סוריה. סוריה חשופה מאד למאמצי אסוף מודיעין, ותדרש לנקוט באמצעי זהירות והסתרה רבים הן בסיוע

תום כיבוש עירק ע"י הקואליציה בהנהגת ארה"ב, הביא לשוני מהותי במצב האסטרטגי באזור. בתום מלחמת המפרץ (1991) פינו הכוחות האמריקנים את האזור וחזרו למחנותיהם, אולם הפעם הם נשארו להמשך המשימה: להקים משטר חדש. הפינוי בתום מלחמת 1991, איפשר לסדאם חוסיין לשקם את עצמו ולמדינות השכנות להבין שארה"ב היא תופעה זמנית וחולפת, לעומת סדאם שנוכחותו קבועה ודומיננטית. כלומר, המסקנה האזורית היתה שיש להתחשב בסדאם יותר מאשר בארה"ב, למרות שהיא מעצמת על. כיום, הכוחות האמריקנים נשארו בעירק לאחר שהביסו בקלות יתר את הכוחות העירקיים הגדולים שהיו מקור לגאווה בעולם הערבי ואולי גם מקור לאשליה שנופצה. הפגיעה הקשה בגאווה והתבוסה המבישה של הכוחות העירקיים, מעודדת את פעילות הטרור כנגד הכוחות הזרים כדי לפצות על אבדן הגאווה. כמו במקרים אחרים במזרח התיכון, פעילות הטרור היזומה ע"י העם העירקי פוגעת באינטרס שלו עצמו. רצונו הטבעי של העם העירקי הוא שהכוחות הזרים יפנו את ארצו. זהו גם אינטרס ברור של הכוחות הזרים, גם הם מעוניינים לחזור בהקדם לארצם. מחד - האמריקנים מעוניינים להקים ממשל חדש עם אוריינטציה דמוקרטית ולהחזיר את הכוחות למחנותיהם. ומאידך - ארה"ב לא תוכל להכנע לטרור ועל כן יש סיכוי שהכוחות האמריקנים ישארו בעירק למספר שנים, כלומר, הטרור פועל כנגד האינטרס של העם העירקי. המצאות כוחות אמריקנים משמעותיים בעירק, הוא שינוי אסטרטגי בעל משמעות גדולה עוד יותר

זאת אחרי שלוש שנים של אינתיפאדה, בהן האמון ההדדי בין העם הישראלי והעם הפלשתיני הגיע לשפל המדרגה, ולרמה נמוכה מאשר אי פעם בעשור האחרון. יש לזכור כי שלום צריך לקיים בין עמים ובין חברות, ולא רק בחדרי דיונים. אולם עתה, הבשלות של העמים הישראלי והפלשתינאי רחוקה מלהיות מתאימה לשלום. בצד הישראלי האכזבה מן הגישה האלימה של הצד השני היתה כה גדולה עד שהציבור הישראלי איננו מאמין בנכונותם של הפלשתינאים לשלום. אפילו זרמים מן השמאל הפוליטי שהאמינו בעבר באפשרות להגיע לשלום, התיאשו והם המובילים בדרישה להפרדה מלאה מהעם הפלשתינאי. דחיקת הקץ וקדום מהיר מדי של תהליך מימוש מפת הדרכים תביא שוב למשבר ולנסיגה ביחסים בין העמים, המצב איננו בשל למהלכים מהירים עקב חוסר האמון ועידוד אשליות להתקדמות מהירה הינו מסוכן. האזור חווה אכזבות רבות עד כה, כיום צריך להתקדם באיטיות תוך בניית אמון בשלבים ותוך הפסקת ההסתה כאשר המטרה לטווח הקצר היא הקטנת האלימות ושיפור המצב הכלכלי, ובטווח של 5-7 שנים להגיע לבשלות ולפתרון כולל. מפת הדרכים הופעלה מאחר וזו היתה מחויבות אמריקנית לאירופאים ובעיקר לבריטניה שהיתה שותפה נאמנה במלחמה. נכון לשקול את קצב המימוש הנכון, שצריך להיות איטי תוך נסיקה בעקומה שטוחה ולא במסלול תלול. אסור להשתמש במבערים אחריים להאצת המהירות, שמא יסתיים הדלק לפני שנגיע ליעד.

סיכום

המצב האסטרטגי האזורי השתנה בתכלית, בעיקר עקב המצאות כוחות אמריקנים באזור. ישנן הזדמנויות רבות הבשלות למימוש, אותן נתחתי בגוף המאמר. ההזדמנויות הגדולות הן שינוי כיוון בכלכלה העולמית והאמריקנית ע"י השפעה על משק הנפט העולמי והאופציה לקידום תהליך שלום עם סוריה. דווקא מפת הדרכים איננה הזדמנות בשלה למימוש, ואותה חייבים להאיט תוך בניית אמון, הפסקת הסתה ושיפור המצב הכלכלי בצד הפלשתינאי. כל זאת בכדי להבשיל את היחסים בין העמים, להגיע לפתרון כולל, והתנאי העיקרי לכל התקדמות הוא הפסקת הטרור. ■

לארגוני טרור והן בניסויי טק"ק ונשק כימי. דמשק הופכת להיות יותר ויותר ליעד המואשם במעורבות בפעילות טרור, עקב המצאות מפקדות של ארגוני טרור בסוריה. בהמשך לקשיים אותם הזכרנו בהקשר לאירן, גם סוריה תתקשה יותר מבעבר לסייע לחיזבאללה.

נוצר מצב הזדמנותי, יתכן בלתי חוזר, ליזום מהלך אסטרטגי לקידום תהליך השלום עם סוריה, כשהיא נמצאת בבדודה. תורכיה שלא שיתפה פעולה עם ארה"ב במתקפה על עירק עומדת בפרשת דרכים, והמשמעות הנובעת מכך היא שישה פחות מחויבות לשמור את עירק מאוחדת, אינטרס תורכי מובהק שנבע מרגישותה של תורכיה להקמת יישות כורדית בצפון עירק. נראה שלארה"ב יהיה פשוט יותר ואולי מהיר יותר, להקים משטר פדרטיבי בעירק, הבנוי על יישויות עצמאיות בחלקי עירק השונים, אשר יוקמו בלוח זמנים שונה בהתאם לבשלות המצב ונכונות המקומיים להשתתף בשלטון. האלטרנטיבה של תורכיה היא לשלם מחיר מדיני כדי להשיג מחדש את האינטרס שלה, על שמירת אחדות עירק ומניעת שלטון עצמאי כורדי. לירדן הזדמנות נהדרת להיות שותפה בשיקום עירק, היא יכולה להיות גשר מצוין לחברות אמריקניות, עקב השפה והמנטליות אשר חברות ירדניות יוכלו להציע. הממשל האמריקני מצידו, מעוניין בשיקום כלכלי של ירדן ובחילוץ כתגמול לשתוף הפעולה לו זכה במלחמה, ובראייה אסטרטגית כוללת יש לו עניין לחזק את המלוכה הירדנית.

מצרים נחשפה כמדינה חסרת משמעות אסטרטגית אמיתית. למרות שאיפותיה הגדולות אין היא יכולה להציע דבר, מלבד סיוע טקטי כתווך בסכסוך הישראלי-פלשתינאי. ואולי זו הסיבה שהמצרים מעוניינים בהמשך הסכסוך בפרופיל נמוך. נראה שתמיכתה של ארה"ב במצרים היא הבסיס העיקרי לחשיבותה של מצרים. מצרים עצמה איננה יכולה להציע יתרונות כלכליים או טכנולוגיים והיא מתבוססת בענייניה ובעיותיה הפנימיות. משמעות נוכחות כוחות אמריקניים בעירק מקטינה גם את חשיבותה הצבאית של מצרים, שלכאורה היתה בעלת משמעות אסטרטגית לארה"ב.

במצב אסטרטגי חדש זה, בו נחשפו מספר רב של הזדמנויות, מצאו האמריקנים לנכון לקדם דווקא את מפת הדרכים,